

Citation:

C.J. Matthes, Levensbericht J. Badon Ghijben, in:
Jaarboek, 1873, Amsterdam, pp. 20-26

LEVENSBERIGT

VAN

JACOB BADON GHIJZEN,

DOOR

C. J. M A T T H E S,

Secretaris der Natuurkundige Afdeling.

JACOB BADON GHIJZEN aanschouwde het eerste levenslicht te Arnhem den 30sten Junij 1798 en overleed den 31sten Januarij 1870 te Breda. Hij mogt dus den hoogen leeftijd van 71 jaren bereiken.

Het was een zeer merkwaardig man; het vaderland en meer bijzonder den militairen stand, aan welks wetenschappelijke opleiding hij zijn lang en werkzaam leven met onverdroten ijver toewijdde, heeft hij duur aan zich verplicht, en dat in weêrwil van, ik zal niet zeggen miskennis, maar zeer zeker van uiterst geringe aanmoediging op zijn ernstig streven. Een geduld en volharding zooals men zelden slechts zal aantreffen, gevoegd bij een pligtsbesef en pligtsbetrachting boven allen lof verheven, hebben hem doen woekeren met de gaven van zijnen geest, die hij met zeer geringe hulp, door ongemeene inspanning tot ontwikkeling bragt. In den waren zin des woords een autodidact, was hij aan zijn dorst naar wetenschap, aan de behoefte tot onderzoek die hem geen rust liet, alles verschuldigd. Dubbel te betreuren is het daarom, dat eigen aanteeeningen van zijne hand, die voorzeker eene rijke stoffe zouden hebben opgeleverd om een zoo wel besteed leven van stap tot stap na te gaan, en daaruit nuttige leeringen te trekken, ons

door de zedigheid en eenvoud van zijn gemoed onthouden werden. Te regt vond men geen vrijheid die ter gemeenmaking af te staan, vermits de nederige man kort voor zijn verscheiden uitdrukkelijk zijne begeerte had geuit, dat daarvan niets wierd medegedeeld, „daar hij een afkeer had van alle opvijzelen na zijn dood.”

Een kort bericht zijner lotgevallen en werkzaamheden mag intusschen in de Jaarboeken onzer Academie niet ontbreken, waarvan hij een zoo waardig medelid is geweest, en aan wier publicatiën hij door menige verdienstelijke bijdrage het zijne heeft toegebracht.

Op het welbekende Instituut van VAN WIJK ROELANTZOOON eenige jaren ter school gedaan, verliet hij hetzelfde, toen zijn vader in 1811 naar Zutphen ging wonen, waar hij als ontvanger der directe belastingen was aangesteld. Voor de administrative loopbaan bestemd, begon onze BADON met op diens kantoor werkzaam te zijn. In 1819 werd hij bij beschikking van den gouverneur van Gelderland gequalificeerd tot teekening der belasting-stukken, waarop zeven jaren later zijne benoeming bij Koninklijk besluit volgde tot surnumerair bij het vak der belasting. Het kan ons niet bevreemden, dat die bezigheden den leergierigen jongman kwalijk bevredigden. Gretig dan ook nam hij de hem aangeboden gelegenheid waar, om aan het door het Zutphensche Departement der maatschappij Tot Nut van 't Algemeen aldaar opgerigte zoogenaamde Wis- en aardrijkskundige Instituut met groote getrouwheid de lessen te volgen, eerst van den gewezen artillerie-kaptein VAN WOESTENBREG, naderhand van den kundigen H. P. KRETSCHMER, die wegens ziekelijken ligchaamstoestand zich genoodzaakt had gezien den krijgsmansstand op te geven, en nu zijne erkende talenten dienstbaar maakte aan het onderrigt van jonge lieden in wis- en natuurkundige vakken. BADON's zucht tot eigen onderzoek bragt hem op het denkbeeld, dat hij meerderen smakelijk wist te maken, om een vriendenkring op te rigten onder den naam van: *de struik wordt eindelijk een boom*, die de beoefening der proefondervindelijke natuurkunde ten doel had, en werkelijk er veel toe bijbragt, om belangstelling en liefde

daarvoor op te wekken en gaande te houden onder de stadgenooten.

Toen in 1827 KRETSCHMER was komen te overlijden, werd BADON uitgenoodigd, diens lessen bij het wis- en aardrijkskundig Instituut niet alleen, maar ook bij de latijnsche school tijdelijk op te vatten, eene taak die hij met ingenomenheid aanvaardde, als die hem bovendien het niet ongegronde uitzigt opende eener definitive aanstelling, welke hoop intusschen niet verwezenlijkt werd, daar hem een gegraduateerde werd voorgetrokken.

Hij had zich intusschen in wiskunde zóó weten te bekwaamen, dat hij, zoo mijne herinnering althans juist is, zich bij den hem ónbekenden Hoogleraar J. F. L. SCHRÖDER te Utrecht dorst vervoegen met het vriendelijk verzoek door hem onderzraagd te mogen worden, en een attest van diens bevinding te mogen ontvangen. Dat dit een alleszins gewenscht gevolg had, blijkt uit zijne benoeming tot Leeraar der 2de klasse bij de in 1828 nieuw opgerigte militaire academie te Breda, waar hem alras ook onderwijs werd toevertrouwd aan cadetten van hooger studiejaren dan het eerste, ofschoon zulks de aanvankelijke bedoeling niet geweest was.

De Belgische opstand, die daarop inviel, was oorzaak dat Breda in staat van beleg werd gesteld. De gebouwen der Academie moesten tot caserneering van troepen dienen; eene tijdelijke schorsing der Inrigting was onvermijdelijk. Toen die schorsing door de omstandigheden te lang aanhield, tot groot nadeel vooral van de cadetten voor Genie en Waterstaat — voor de overige wapens kon daaraan ligter worden tegemoet gekomen — was men op voorziening bedacht, en werd men te rade tot dat einde aan het Marine-instituut te Medemblik eene afdeeling toe te voegen, onder de leiding van den toenmaligen kaptein ingenieur J. P. DELPRAT; terwijl BADON daaraan als leeraar in wiskunde verbonden werd en werkzaam was van Februarij 1832 tot Augustus 1836. In November toch van laatstgenoemd jaar werd de militaire Academie te Breda hersteld en BADON alsnu tot leeraar der 1ste klasse aangesteld, waartoe trouwens de voordragt in 1830 reeds geschied was. SEELIG was Commandant, de Heer DELPRAT Directeur der stu-

diën. Beider ijver om de opleiding der cadetten zoo grondig en wetenschappelijk mogelijk te maken, legde den docenten de verplichting op om, ieder in zijn vak, een wel is waar beknopt maar te gelijk degelijk leerboek te schrijven en in het licht te zenden, waaraan wij mede de welbekende reeks der door BADON geleverde compendia te danken hebben, die ook buiten de militaire school groot nut hebben gesticht en teregt alom hoogelijk geacht en gewaardeerd worden. Zij behandelen de Beginselen der Stelkunst (in vereeniging met H. STROOTMAN geschreven), die der Meetkunst, der Hoogere meetkunst, der Differentiaal- en Integraalrekening en der Beschrijvende meetkunst.

De ijver en naauwgezetheid waarmede BADON zijne betrekking waarnam, verwierven hem in 1841, bij aanschrijving van het Ministerie van Oorlog, de betuiging van 's Konings hooge tevredenheid en in het volgende jaar den titel van lector, let wel zonder bezwaar van 's Rijks schatkist. Twee jaren later zelfs ontzag het Gouvernement zich niet, als maatregel van bezuiniging BADON's jaarwedde te verminderen met een bedrag, waarmede men eenige maanden daarop zijn tractement als erkenning van vijftienjarige dienst weêr verhoogde: curieuse belooning voorwaar, bestaande in een gedeeltelijk slechts goedmaken van gepleegd onregt! Wel viel hem spoedig daarop de onderscheiding van 't ridderkruis van den Nederlandschen leeuw te beurt, maar de benoeming tot het Hoogleeraarsambt in wiskunde, dat eerlang vacant werd, onthield men hem; ofschoon de bezigheden daaraan verknocht, de hoofdleiding van het onderwijs en zitting in den raad van toezigt hem gaarne werden opgedragen, waardoor zijne bemoeijingen in tal en gehalte niet weinig toenamen, en zulks nog meer, toen in 1850 het Instituut voor de Marine met de militaire Academie te Breda vereenigd werd. Eindelijk in 1852 werd zijne jaarwedde, onder verleening van den rang van lector der 1ste klasse, met eenige honderden guldens verhoogd, en eerst drie jaren later werd hem de personeele titel van hoogleeraar, zonder bezwaar van 's Rijks schatkist al weêr, geschonken.

Een lastig ligchaamsgebrek dat hem aankleefde, doofheid, verbeterde niet met de jaren. Het leidde er toe, hem in 1860

onverwachts zijn eervol ontslag te geven, onder toekenning slechts van wachtgeld.

Dat zijne onverpoosde en zoo vruchtbare pogingen om aan zijn voortreffelijk onderwijs zijne beste krachten te wijden, zoo karig beloond werden, weêrhiel hem niet, om, zonder den moed en de opgewektheid te verliezen, met de uiterste naauwgezetheid te blijven volharden in hetgeen zijne hand vond om te doen, en hetgeen van hem gevergd werd naar eisch te volbrengen.

Ook elders werkte hij krachtig mede tot aanmoediging en bevordering van de studie zijner geliefkoosde wetenschap. Jaren lang was hij een hechte steunpilaar van het alhier gevestigde wiskunstige genootschap, onder de zinspreuk *Een onvermoeide arbeid komt alles te boven*, en waarlijk onvermoeid kweet hij zich als eerste secretaris van de tijdroovende taak der uitgave van deszelfs geschriften met eene voorbeeldige naauwkeurigheid. Ook van hem mogt men met volle ruimte zeggen *il avait le génie de la précision*, waarvan meer dan één arbeid getuigt, dien hij, als lid onzer Academie sedert de oprigting, daaraan ten beste gaf. Zijn onderzoek, *hoe de rigtingen van de hoofdassen der lichamen en de waarden hunner momenten van inertie ten opzichte van die assen in verband staan met het als oorsprong gekozen punt*, opgenomen in de Verhandelingen in 4°, werd door de beoordeelaars (de H.H. LOBATO en STAMKART) een oorspronkelijke arbeid geroemd, wegens de sierlijke en zorgvuldige wijze van behandeling de aandacht der wiskundigen overwaardig. Gelijke lof werd door de Heeren DELPRAT en VAN REES toegebracht aan de *oplossing van een stelkundig problema* in het 7de deel der verhandelingen geplaatst, die meê door geleidelijkheid en elegantie uitmunt. Klarheid en beknoptheid bij meest mogelijke volledigheid kenmerken in 't algemeen zijne betoogen. Trouwens dit was zijn zoeken en zijn toeleg. Meermalen, het zijn zijne eigen woorden, had hij de ondervinding opgedaan dat vormen, die zich door hun barbaarsch voorkomen aan alle mogelijke behandeling schenen te onttrekken, door kunstgrepen in bedwang konden worden gehouden — en dat hij daarin een meester was, kan inzonderheid zijne beschouwing van den regelmatigen 257-hoek bewijzen, die in 34 octavo bladzijden van

onze *Verlagen en Mededeelingen* meer leverde dan RICHELLOT in eene verhandeling over datzelfde onderwerp, die 85 quarto bladen van CRELLE's *Journal* beslaat, eene verhandeling, waarvan ons medelid later eerst kennis kreeg.

Mag BADON GHIJBEN dus aanspraak maken op den naam, van een grondig beoefenaar der wiskunde en een voortreffelijk docent te zijn geweest — zijn echte eenvoud en nederigheid, zijn onberispelijke levenswandel, zijne welwillendheid en hulpvaardigheid, zijne zachtmoedigheid en christelijke gelatenheid, ook onder zware beproevingen *), welke hem de harten deden winnen van allen die het voorregt hadden hem te kennen; zij zullen ook zijne nagedachtenis in eere doen houden.

LIJST VAN GESCHRIFTEN.

- J. BADON GHIJBEN en H. STROOTMAN, *Beginselen der Stelkunst*. 2 dln.
- *Beginselen der Meetkunst voor de Kadetten van alle wapenen.*
- *Beginselen der Hoogere Meetkunst voor de Kadetten der Artillerie en Genie.*
- *Beginselen der Differentiaal- en Integraalrekening voor de Kadetten der Artillerie en Genie.*
1849. *Over de stabiliteit des evenwigts bij drijvende ligchamen (Tijdschr. voor de Wis- en Natuurk. Wetensch., uitgeg. door de 1ste klasse van 't Kon. Ned. Instit.).*
1854. *Onderzoek hoe de rigtingen van de hoofdassen der ligmen en de waarden hunner momenten van traagheid ten opzichte van die assen, in verband staan met het als oorsprong gekozen punt (Verhandd. der Kon. Akad. Afd. Nat. Dl. III).*

*) Van tien kinderen uit een gelukkigen echt met JACQUELINE JEANNE VAN HAMEL, ontvielen hem vijf door den dood.

1856. De stand van drijvende balken proefondervindelijk toegelicht (*Versl. en Meded. Kon. Akad. Afd. Nat.* Dl. IV, p. 356).
1857. Over de bepaling van de sphaerische aberratie der lenzen (*Versl. en Meded.* Dl. VI, p. 271).
1859. Oplossing van een stelkunstig problema, betrekking hebbende tot het vinden van den grootsten last, die door eenige steunpunten kan gedragen worden (*Verhandd. der Kon. Akad. Afd. Nat.* Dl. VII).
1860. J. BADON GHIJZEN, Gronden der beschrijvende Meetkunst.
- 1860—1866. Bijdragen tot bevordering van het onderwijs in de Wiskunde.
1861. Bijdrage betreffende het vraagstuk van Malfatti (*Versl. en Meded.* Dl. XII, p. 189).
1864. Beschouwing van de betrekkingwijzers der vierkantswortels uit onvolkomen vierkanten (*Versl. en Meded.* Dl. XVII, p. 121).
1865. Nieuwe Bijdrage tot het vormen der vergelijkingen die de uit één hoekpunt getrokken zijden en diagonalen eens regelmatigen veelhoeks tot wortels hebben (*Versl. en Meded. N. R.* Dl. I, p. 293).
1867. Beschouwing van den regelmatigen 257-hoek (*Versl. en Meded. N. R.* Dl. II, p. 1).
1867. Over eene bijzondere eigenschap van evenwijdige krachten wier som nul is (*Versl. en Meded. N. R.* Dl. II, p. 327).
1870. Opsporing van de middelpunts-doorsneden eener Ellipsoïde die met elkander overeenkomen, ten aanzien van inhoud, vorm of excentriciteit (*Archief*, uitgeg. door het Wisk. Gen. onder de zinspreuk: *een onvermoeide arbeid komt alles te boven*).